

AURELIA BIELAWSKA
Uniwersytet Szczeciński

RYZIKO W MIKRO I MAŁYCH PRZEDSIĘBIORSTWACH – MIĘDZY SZANSĄ A ZAGROŻENIEM

Streszczenie

W artykule wskazano rolę mikro i małych przedsiębiorstw w polskiej gospodarce i znaczenie ich bezpieczeństwa dla rozwoju gospodarki. Celem prezentowanego opracowania jest przedstawienie zarówno ryzyka wynikającego z cech jakościowych tych przedsiębiorstw, jak i szans uzyskania korzyści. Jednym z warunków ochrony majątku w czasie wystąpienia niekorzystnych uwarunkowań makroekonomicznych jest postępowanie zgodnie ze strategią zarządzania przedsiębiorstwem, uwzględniającą zarządzanie ryzykiem. Właściciele najmniejszych przedsiębiorstw mają świadomość istnienia ryzyka, ale traktują je tylko jako zagrożenie i nie dostrzegają potrzeby oraz możliwości zarządzania nim. Wraz z wielkością przedsiębiorstwa wzrasta świadomość potrzeby zarządzania ryzykiem, wzrasta także bezpieczeństwo majątku przedsiębiorstwa.

Słowa kluczowe: cechy jakościowe mikro i małych przedsiębiorstw, dualny charakter ryzyka, zarządzanie ryzykiem, ochrona ubezpieczeniowa

Wprowadzenie

Przedsiębiorstwa mikro i małe zaliczane do sektora MSP wyraźnie zyskują na znaczeniu zarówno w Polsce, jak i w innych krajach. Znajduje to wyraz w ich liczbie oraz we wzroście ich udziału w gospodarce kraju. Znaczenie tych przedsiębiorstw najprościej można wykazać na podstawie danych liczbowych. Według danych z rejestru REGON w roku 2012 mikro i małe przedsiębiorstwa stanowiły w Polsce ponad 99,2 % wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw (odpowiednio 95,5% i 3,7%). W rejestrze zamieszczonych było ponad 3,79 mln mikroprzedsiębiorstw oraz blisko 146,5 tys. małych przedsiębiorstw. Ponad połowa osób zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw pracowała w mikro i małych przedsiębiorstwach – w mikroprzedsiębiorstwach pracowało ponad 3,5 mln osób (39% wszystkich pracujących w przedsiębiorstwach), w małych przedsiębiorstwach – 1,1 mln

osób (13% wszystkich pracujących w przedsiębiorstwach)¹. Według Ewidencji Działalności Gospodarczej na koniec 2013 roku 1 950 000 przedsiębiorstw działało w formie indywidualnej działalności gospodarczej i spółek cywilnych, z tej grupy 500 000 jako tzw. samozatrudnienie. Ryzyko działalności przedsiębiorstw działających w tej formie organizacyjno-prawnej jest bardzo wysokie i to zarówno dla właściciela przedsiębiorstwa, jak i dla kooperantów².

W roku 2011 inwestycje mikroprzedsiębiorstw osiągnęły wartość prawie 28,3 mld zł, co stanowiło 17,5% wszystkich nakładów inwestycyjnych sektora przedsiębiorstw. W tym samym roku mikro i małe przedsiębiorstwa osiągnęły 35% przychodów wszystkich aktywnych przedsiębiorstw i 50% zysku brutto wypracowanego przez ogół przedsiębiorstw działających w Polsce³.

Przedstawione dane potwierdzają znaczenie mikro i małych przedsiębiorstw w polskiej gospodarce, wynikające z ich liczebności. Bezpieczeństwo, stabilność działalności i rozwoju tych przedsiębiorstw mają więc duże znaczenie dla gospodarki i dla społeczeństwa.

Wyjaśnienie kwestii zarządzania ryzykiem w najmniejszych przedsiębiorstwach należy poprzedzić ustaleniem czy działalność tych przedsiębiorstw narażona jest na specyficzne rodzaje ryzyka i czy przedsiębiorstwa te mają właściwe sobie możliwości ograniczania ryzyka?

Chcąc odpowiedzieć na to pytanie, należy najpierw przedstawić jakie cechy i kryteria stanowią o wyodrębnieniu mikro i małych przedsiębiorstw z ogółu przedsiębiorstw? Czy cechy te determinują ryzyko tych przedsiębiorstw?

W literaturze wielokrotnie podejmowano próby sformułowania jednoznacznych kryteriów identyfikujących przedsiębiorstwa zaliczane do MSP, np. K.J. Gantzel przedstawił i ocenił 102 definicje⁴. A. Hartmann Schenkel pisze o ponad 200 definicjach MSP wymienianych w literaturze przedmiotu⁵. Zawirowania związane z nazewnictwem i wielość definicji MSP zmniejszyły się od czasu wprowadzenia zaleceń Komisji Unii Europejskiej odnośnie do pojęcia MSP. Zalecenia Komisji Europejskiej dotyczą jednakże tylko kryteriów ilościowych i kryterium niezależności⁶. Pomijają natomiast kryteria jakościowe szczególnie istotne z punktu widzenia nastawienia do ryzyka. W prezentowanym opracowaniu przyjęto kryteria wydzielenia MSP zgodne z zaleceniami U.E. z 6 maja 2003 roku.

¹ *Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013. Temat specjalny: eksport w mikro i małych firmach*, Bank Pekao, s. 22–29. Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczej podaje inne liczby przedsiębiorstw działających w Polsce.

² A. Hartmann Schenkel, *Risiko – Management bei Klein – und Mittelunternehmen (KMU) Leistungangebot der Assekuranz im Netzwerk*, Dissertation der Universität St. Gallen, Bamberg, 2003, s. 15.

³ *Raport o sytuacji mikro i małych firm...*, s. 34–37.

⁴ A. Bielawska, *Podatek dochodowy w sterowaniu działalnością inwestycyjną małych i średnich przedsiębiorstw*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 1993, s. 21–33 (i prezentowany w pracy przegląd literatury).

⁵ A. Hartmann Schenkel, *Risiko...*, s. 15.

⁶ Zalecenie Komisji Europejskiej 2003/361/WE z 6.05.2003 r.

Sposób pojmowania ryzyka i zarządzanie ryzykiem w mikro i małych przedsiębiorstwach

Ryzyko jest często utożsamiane z zagrożeniem nieosiągnięcia zamierzonego celu, z możliwością poniesienia strat, a nawet z niebezpieczeństwem utraty majątku. Ryzyko ma jednakże znacznie szersze znaczenie. Z punktu widzenia przedsiębiorcy ryzyko może obejmować także pozytywne stany. Istnienie ryzyka rynkowego może, paradoksalnie, przyczynić się do uzyskania przez przedsiębiorstwo korzyści. Ryzyko to pojęcie dualne. Efektem jego wystąpienia mogą być zarówno straty przedsiębiorstwa, jak i zyski. Ryzyko oznacza, że w trakcie dążenia do realizacji celu wynik uzyskany może różnić się od wyniku oczekiwanego w chwili podejmowania decyzji. Może on być lepszy lub gorszy od wartości planowanej. Ze względu na niejednoznaczny charakter ryzyka, konieczne jest wyraźne określenie stanu uznawanego za szansę i zagrożenie dla przedsiębiorstwa oraz określenie sposobu działania w przypadku niekorzystnego rozwoju sytuacji. Taka ostrożność jest szczególnie ważna w wypadku transakcji zawieranych w walucie obcej. Zakłócenia występujące na rynkach walutowych mogą w krótkim okresie przyczynić się do wystąpienia znacznych strat w dochodach przedsiębiorstwa. W literaturze finansowej są znane przedsiębiorstwa, w których zmiany kursów walut w większym stopniu wpłynęły na poziom ich zysków niż wyniki działalności operacyjnej. Zarządzając ryzykiem kursu walut należy uwzględnić fakt, że deprecjacja złotego to strata dla polskiego eksportera, ale zysk dla importera, w przypadku aprecjacji sytuacja jest odwrotna. Umiejętne wykorzystanie tych przeciwieństw, zarządzanie ryzykiem walutowym, może stanowić szansę na odniesienie sukcesu finansowego w każdej sytuacji.

Istnieje wiele definicji opisujących kwestie ryzyka i zarządzania ryzykiem⁷. Większość opracowań z zakresu finansów zawiera analizy ryzyka występującego w działalności przedsiębiorstw finansowych. Ryzyko w przedsiębiorstwach produkcyjnych i usługowych traktowane jest w nich marginesowo lub jest wręcz pomijane. Tymczasem w literaturze z zakresu działalności przedsiębiorstw sektora niefinansowego prezentowany jest pogląd, że przedsiębiorstwa te są w stanie zarządzać ryzykiem równie skutecznie jak banki⁸. Działalność przedsiębiorstw sektora niefinansowego jest bardziej zróżnicowana, zindywidualizowana niż działalność przedsiębiorstw finansowych i w związku z tym istnieje konieczność wypracowania własnego, oryginalnego sposobu zarządzania ryzykiem dostosowanego do charakteru działalności tych przedsiębiorstwa⁹.

⁷ H. Zadora, *Strategie przedsiębiorstwa a ryzyko*, w: *Strategie finansowe przedsiębiorstw w sytuacjach ryzykownych*, red. G. Łukasik, Akademia Ekonomiczna im. Karola Adameckiego w Katowicach, Katowice 2004, s. 13–52.

⁸ P. Borkowski, *Ryzyko w działalności przedsiębiorstw*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008, s. 14.

⁹ A. Bera, *Ochrona ubezpieczeniowa w działalności mikro i małych przedsiębiorstw*, Wyd. Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 2012, rozprawa habilitacyjna, s. 97 i n.

Cechy małych i średnich przedsiębiorstw wpływające na ich postawę wobec ryzyka

Małe i średnie przedsiębiorstwa to niejednorodna grupa podmiotów. Wszelkie uogólnienia dotyczące tych przedsiębiorstw mogą więc być dokonywane tylko z największą ostrożnością. Zachowując dużą przezorność, można jednakże wskazać pewne cechy wspólne oddziałujące na postawę tych przedsiębiorstw wobec ryzyka, a mianowicie¹⁰:

1. **Typowe** przedsiębiorstwo należące do sektora MSP to przedsiębiorstwo rodzinne, stanowiące miejsce pracy i źródło dochodów aktualnie żyjących pokoleń i pokoleń, które się jeszcze nie urodziły, powód do dumy członków rodziny. Przedsiębiorstwa te zarządzane są w sposób konserwatywny, ograniczający ryzyko finansowe¹¹.
2. Cechą identyfikującą małe i średnie przedsiębiorstwa w sposób szczególny jest zdominowanie procesu zarządzania przedsiębiorstwem przez osobowość właściciela. Właściciel – z reguły – sam ponosi odpowiedzialność za bezpieczeństwo swoje i swojej rodziny, za bezpieczeństwo finansowe pracowników i ich rodzin, za majątek przedsiębiorstwa, za zobowiązania publiczno-prawne, a nawet za bezpieczeństwo nabywców i dostawców. Powoduje to, że przedsiębiorca dążąc do ograniczenia ryzyka finansowego wykazuje niechęć do korzystania z finansowania obcego.
3. Przedsiębiorstwa te mają ograniczone możliwości dywersyfikacji swojej działalności, zwiększa to niewątpliwie ich podatność na ryzyko, ale sposób zarządzania nimi powoduje, że mają one zdolność szybkiej reakcji na zmiany tendencji rynkowych, gotowość do podejmowania śmiałych i ryzykownych decyzji, umiejętność wyszukiwania tzw. **luk rynkowych**, cechy te umożliwiają im zrekompensowanie skutków ograniczeń wynikających z ich wielkości. Badania przeprowadzone przez M. Zastempowskiego wykazały, że MSP to doskonali innowatorzy produktowi, szybko i elastycznie reagujący na szanse pojawiające się w otoczeniu¹².
4. Mikro i małe przedsiębiorstwa wykazują specyfikę formułując cele swojej działalności: dla większości właścicieli ważniejsze jest zachowanie niezależności w zarządzaniu przedsiębiorstwem, niż rozwój przedsiębiorstwa, gdyby łączyło się to z koniecznością przyjęcia nowego wspólnika. Cechę tę można uznać za formę ograniczania ryzyka, ale i ograniczania możliwego rozwoju.
5. Możliwości finansowania rozwoju mają ograniczone; przedsiębiorstwa te nie akumulują rezerw, ich działalność jest finansowana z bieżących wpływów, nie mają dostatecznej zdolności kredytowej, więc finansują działalność środkami

¹⁰ A. Bielawska, *Podatek dochodowy w sterowaniu działalnością inwestycyjną małych i średnich przedsiębiorstw*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1993, s. 23–33.

¹¹ K. Safin, *Przedsiębiorstwo rodzinne istota i zachowania strategiczne*, Wrocław 2007, s. 17–46.

¹² M. Zastempowski, *Uwarunkowania budowy potencjału innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2010, s. 200.

własnymi. Zakres możliwości finansowania kapitałem własnym ma znaczenie decydujące dla ich rozwoju i dla ich sukcesu rynkowego.

6. Ze względu na niezdywersyfikowany charakter prowadzonej działalności gospodarczej przedsiębiorstwa te są szczególnie wrażliwe na występowanie ryzyka operacyjnego. Najmniejsze przedsiębiorstwa nie różnicują swojej działalności, bo często wytwarzają tylko jeden produkt lub jeden typ produktów, często dla jednego odbiorcy. Brak możliwości zróżnicowania wytwarzanych produktów, dywersyfikacji źródeł zaopatrzenia, powoduje dużą zależność od zdarzeń losowych, powodujących, np. przerwy w produkcji, przerwanie ciągłości dostaw wytwarzanych produktów, utratę płynności finansowej. Szansą na przeciwdziałanie tym zagrożeniom może być korzystanie z usług towarzystw ubezpieczeniowych adresowanych do najmniejszych przedsiębiorstw.

Cechy jakościowe mikro i małych przedsiębiorstwa powodują, że przedsiębiorstwa te mają niewielkie możliwości ograniczania ryzyka w ramach własnej działalności, dlatego tak istotna jest dla nich możliwość przenoszenia całości lub części ryzyka na inne przedmioty, czyli zarządzanie ryzykiem.

Sposób rozumienia zarządzania ryzykiem w mikro i małych przedsiębiorstwach

Zarządzanie ryzykiem jest procesem, a nie jednorazowym przedsięwzięciem, dotyczy wszystkich rodzajów ryzyka powstających w związku z działalnością przedsiębiorczą i nie ogranicza się tylko do ryzyka ubezpieczonego. Realizacja tego zadania jest szczególnie trudna w najmniejszych przedsiębiorstwach. W przedsiębiorstwach tych, w szczególności w mikroprzedsiębiorstwach, w związku z zarządzaniem ryzykiem pojawiają się dwa problemy – wiele zadań z zakresu zarządzania przedsiębiorstwem, a w wielu przypadkach wszystkie zadania kierownicze, realizowane są jednoosobowo przez właściciela – zarządzającego, poza tym właściciel nie wie często, do kogo mógłby się zwrócić, aby uzyskać pomoc w zarządzaniu ryzykiem.

Wyniki badań prezentowane w literaturze wskazują, że świadomość przedsiębiorców odnośnie do wpływu ryzyka zewnętrznego (ryzyka systematycznego) na wyniki działalności przedsiębiorstwa jest coraz wyższa, jednak w bieżącej działalności przedsiębiorcy skoncentrowani są przede wszystkim na ryzyku operacyjnym. Przy czym analizują to ryzyko w sposób niesystematyczny, lecz sytuacyjny i subiektywny. Brakuje zarządzania ryzykiem zapobiegawczo, w sposób zorientowany na przyszłość, w sposób zintegrowany ze strategią działalności przedsiębiorstwa. Przedsiębiorcy zorientowani są przede wszystkim na dążeniu do osiągnięcia korzyści, a ryzyko traktują jedynie jako zagrożenie, nie dostrzegają możliwości uzyskania pożytku z zarządzania ryzykiem. Ryzyko, które może zagrażać realizacji celów przedsiębiorstwa, a nawet dalszemu jego istnieniu nie jest ani świadomie, ani w sposób systematyczny analizowane.

Badania przeprowadzone przez A. Zelek¹³ wykazały, że najmniejsze przedsiębiorstwa na ogół nie posługują się żadnymi narzędziami zarządzania strategicznego, nie opracowują strategii i nie analizują bieżącej sytuacji makroekonomicznej i trendów rozwoju. W grupie mikroprzedsiębiorstw około 64% przedsiębiorstw działa bez żadnej strategii, wśród małych przedsiębiorstw blisko połowa nie ma strategii, a w grupie średnich tylko 8% przedsiębiorstw nie ma strategii. Ponad połowa mikroprzedsiębiorców nie prowadzi żadnych analiz otoczenia. Zdarza się, że ankietowani pracownicy przyznają, że cele strategiczne przedsiębiorstwa nigdy nie były ani oficjalnie, ani jasno wyznaczone, oraz że znajomość tych celów jest słaba i oparta bardziej na domysłach niż na jasnych komunikatach. Wyobrażenie ankietowanych o celach jest bardzo ogólne. Dodatkowo cele wskazywane przez przedsiębiorców uczestniczących w badaniach czasami są ze sobą niespójne lub wręcz sprzeczne, np. obserwuje się, że podawane są cele, których osiągnięcie nie jest wspierane żadnymi działaniami operacyjnymi. Badania przeprowadzone przez A. Zelek wykazały bardzo wyraźny związek między zarządzaniem strategicznym i odpornością przedsiębiorstwa na kryzys. Badania przeprowadzone przez M. Zastempowskiego wykazały natomiast, że posiadanie strategii funkcjonowania i rozwoju to drugi – po doświadczeniu i wiedzy kadr kierowniczych – czynnik decydujący o sukcesie najmniejszych przedsiębiorstw¹⁴.

W najmniejszych przedsiębiorstwach w zarządzaniu ryzykiem dużą rolę odgrywają czynniki irracjonalne. Badania przeprowadzone wśród szwajcarskich przedsiębiorców wykazały, że nierzadko metodą ograniczenia ryzyka jest modlitwa, a także zaufanie do własnej zdolności przekonywania: „Mój sposób na zmniejszenie ryzyka to szkolenie współpracowników z zamiarem uświadomienia im odpowiedzialności za przedsiębiorstwo, która na nich ciąży”¹⁵. Inne sposoby to:

- stosowanie strategii zabezpieczenia przedsiębiorstwa przed zbyt dużą zależnością od jednego dużego kontrahenta,
- restrukturyzacja zmniejszająca zależność przedsiębiorstwa od osobistej sytuacji właściciela przedsiębiorstwa.

Badania przeprowadzone w Szwajcarii podobnie jak badania przeprowadzone w Polsce wykazały, że przedsiębiorcy najczęściej dostrzegają trudności w obszarze działalności operacyjnej. Świadomość przedsiębiorcy kształtowana jest przede wszystkim przez „własne wyczucie” i skierowana jest przede wszystkim na „własne możliwości”. W przypadku możliwości finansowania nowych, ryzykownych obszarów działalności przedsiębiorcy są nastawieni raczej negatywnie. Wynika to z wielu powodów: własny kapitał jest niewystarczający a dawcy kapitału żądają szczegółowych wyjaśnień dotyczących rynku zbytu, przedstawienia procesu wytwarzania, studium wykonalności itd. Małym przedsiębiorstwom z reguły brakuje czasu, ale i *know-how*, aby sprostać tym wymaganiom.

¹³ A. Zelek, *Jakość zarządzania strategicznego w MŚP, a odporność firm na kryzys*, *Studia Ekonomiczne Regionu Łódzkiego. Rozwój organizacji w teorii i w praktyce zarządzania*, PTE Łódź 2012, s. 65–76.

¹⁴ M. Zastempowski, *Uwarunkowania...*, s. 205.

¹⁵ A. Hartmann Schenkel, *Risiko...*, s. 47.

Czynniki utrudniające i czynniki wspierające zarządzanie ryzykiem

Polityka gospodarcza państwa, system prawny i ustawodawstwo, np. w zakresie ochrony środowiska, odpowiedzialności cywilnej, podatku od wartości dodanej itd. stanowią najważniejsze problemy dla każdego małego i średniego przedsiębiorstwa. Pojawia się to wszędzie tam, gdzie najmniejsze przedsiębiorstwa mocą obowiązujących przepisów zobowiązane są do zarządzania zgodnie z zasadami obowiązującymi wszystkie przedsiębiorstwa.

Rodzaje ryzyka na jakie narażone są mikro i małe przedsiębiorstwa są przedmiotem badań i analiz w wielu publikacjach krajowych¹⁶ i zagranicznych¹⁷. R. Holly wyróżnia cztery rodzaje ryzyka na jakie narażone są te przedsiębiorstwa, a mianowicie:¹⁸

1. **Strategiczne** dotyczące długookresowej działalności.
2. **Operacyjne** związane z bieżącą działalnością przedsiębiorstwa.
3. **Finansowe** zależne nie tylko od stanu finansowego i zachowań samego przedsiębiorstwa, ale też od wiarygodności kontrahentów i zmian w otoczeniu np. polityki fiskalnej. Błędy w polityce kredytowej czy nieumiejętne prowadzenie działalności inwestycyjnej mogą doprowadzić przedsiębiorstwo do niewypłacalności, a nawet do upadłości,
4. **Naturalne** – w znacznym stopniu nieprzewidywalne, dotyczy bowiem takich zjawisk jak pożary, powodzie, gradobicia, ale także ataki terrorystyczne, katastrofy, np. powodzie.

Według M. Hallera nie istnieje jeden decydujący wymiar bezpieczeństwa, lecz trzy różne, wzajemnie się uzupełniające: z jednej strony chodzi o zrównoważenie zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa, z drugiej zaś strony należy uwzględnić, że przedsiębiorca i pracownicy starają się zapewnić bezpieczeństwo nie tylko sobie, ale również przejmują odpowiedzialność za bezpieczeństwo osób trzecich¹⁹. Zewnętrzne bezpieczeństwo obejmuje finansowe i techniczne czynniki ochrony. Jeżeli zawiedzie któryś z czynników zewnętrznych, bezpieczeństwo przedsiębiorstwa jako całości może zostać zagrożone. W małych przedsiębiorstwach zewnętrzne bezpieczeństwo techniczne jest z reguły dane. Wynika to z faktu, że przedsiębiorca jest skoncentrowany na działalności swojego przedsiębiorstwa i ma, z reguły, w tym zakresie odpowiednie kompetencje. Ryzyko związane z techniką wytwarzania jest mu najczęściej dobrze znane. Szybka i właściwa reakcja w wypadku zakłóceń chroni przedsiębiorstwo przed dużymi szkodami. Finansowe bezpieczeństwo ma również zasadnicze znaczenie, jego zachowanie uzależnione jest od wiedzy i doświadczenia właściciela, od sposobu zarządzania przedsiębiorstwem, ale również w dużym stopniu od otoczenia przedsiębiorstwa mogącego udzielić wsparcia w zakresie zarządzania finansami, istotne znaczenie ma również stabilność

¹⁶ R. Holly, *Rola ubezpieczeń w działalności przedsiębiorstw średnich, małych i mikro*, „Businessman Magazine” 2004, nr 1 (154).

¹⁷ A. Hartmann Schenkel, *Risiko...*, s. 37.

¹⁸ R. Holly, *Rola ubezpieczeń...*

¹⁹ M. Haller, *Risiko – Management und Versicherung, Versicherungszyklopadie*, vol. 1, Gabler Verlag 1984, s 513–558.

systemu finansowego państwa. Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa zależy w dużym stopniu od rodzaju prowadzonej działalności, od wielkości przedsiębiorstwa.

Cele a także plany mikro i małych przedsiębiorstw formułowane są najczęściej na bieżąco, bez opracowywania planów strategicznych. Plany te przygotowywane są często w sposób przypadkowy, nieusystematyzowany, bez uwzględniania tendencji w rozwoju rynku i otoczenia oraz bez ich weryfikacji. Uogólniając można stwierdzić, że zarządzający najmniejszymi przedsiębiorstwami nie wykorzystują szans wynikających z zarządzania ryzykiem. Cele przedsiębiorstwa nie są formułowane w formie pisemnej, najczęściej nie są sprawdzane i mierzone. Publikowane wyniki badań ujawniły dużą rozbieżność pomiędzy rosnącą rolą zarządzania ryzykiem w działalności współczesnego przedsiębiorstwa, a niską świadomością menedżerów jak efektywnie zarządzać ryzykiem w przedsiębiorstwie²⁰.

Podsumowanie

Cechy jakościowe mikro i małych przedsiębiorstw powodują, że przedsiębiorstwa te mają niewielkie możliwości ograniczania ryzyka we własnym zakresie i dlatego wykazują duże zapotrzebowanie na ochronę ubezpieczeniową. Przedsiębiorca odpowiada osobiście za wiele rodzajów ryzyka. Ryzyko postrzega przede wszystkim jako zagrożenie. Wynika to z koncentracji wielu funkcji przedsiębiorczych na osobie właściciela. Konieczność wykonywania wszystkich zadań z zakresu zarządzania przedsiębiorstwem powoduje, że wobec ryzyka często przyjmuje postawę pasywną. Skutkiem tego sytuacje ryzykowne nie są w pełni oszacowane, ryzyko jest obserwowane tylko w sposób selektywny, czego efektem jest konieczność przejęcia przez przedsiębiorcę skutków nieujawnionych, i oczywiście niezabezpieczonych, rodzajów ryzyka. Efektem jest mniejsza – w porównaniu ze średnimi i dużymi przedsiębiorstwami – odporność na zakłócenia i to zarówno te o charakterze endogenicznym, jak i egzogenicznym. W ramach polityki promującej rozwój najmniejszych przedsiębiorstw należałoby rekomendować zastosowanie instrumentów zachęcających do zwiększenia w najmniejszych przedsiębiorstwach ograniczenia liczby tzw. samozatrudnienia i zachęcania, np. w ramach polityki podatkowej, do opracowania i stosowania strategii funkcjonowania i rozwoju.

Literatura

- Bera A., *Ochrona ubezpieczeniowa w działalności mikro i małych przedsiębiorstw*, Wyd. Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 2012, rozprawa habilitacyjna.
- Bielawska A., *Podatek dochodowy w sterowaniu działalnością inwestycyjną małych i średnich przedsiębiorstw*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 1993.
- Borkowski P., *Ryzyko w działalności przedsiębiorstw*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008.

²⁰ S. Kasiewicz, *Strategie przedsiębiorstw i zarządzanie ryzykiem w warunkach kryzysu gospodarczego Perspektywa sektora MSP*, IBnGR Gdańsk 2012, s. 96 i n.

- Haller M., *Risiko – Management und Versicherung, Versicherungszyklopadie*, vol 1, Gabler Verlag 1984.
- Hartmann Schenkel A., *Risiko – Management bei Klein – und Mittelunternehmen (KMU) Leistungsangebot der Assekuranz im Netzwerk*, Dissertation der Universität St. Gallen, Bamberg 2003.
- Holly R., *Rola ubezpieczeń w działalności przedsiębiorstw średnich, małych i mikro* „Businessman Magazine” 2004, nr 1 (154).
- Raport o sytuacji mikro i małych firm w roku 2013 Temat specjalny: eksport w mikro i małych firmach*, Bank Pekao.
- Safin K. *Przedsiębiorstwo rodzinne istota i zachowania strategiczne*, Wrocław 2007.
- Zadora H., *Strategie przedsiębiorstwa a ryzyko*, w: *Strategie finansowe przedsiębiorstw w sytuacjach ryzykownych*, red. G. Łukasik, Akademia Ekonomiczna im. Karola Adameckiego w Katowicach, Katowice 2004.
- Zastempowski M., *Uwarunkowania budowy potencjału innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2010.
- Zelek A., *Jakość zarządzania strategicznego w MŚP, a odporność firm na kryzys. Studia Ekonomiczne Regionu Łódzkiego. Rozwój organizacji w teorii i w praktyce zarządzania*, PTE Łódź 2012.

THE RISK OF MICRO AND SMALL ENTERPRISES: BETWEEN CHANCE AND OF LOSS

Summary

The study presents a risk, not only as the possibility of loss, but also as an opportunity to obtain an advantage. Achieving benefits of risk, and above all, the protection of property during the downturn is to develop a management strategy takes into account the risk management company. Micro-entrepreneurs are aware of the risk, but treat them only as a threat and do not see the need to manage it. Along with the size of the company increases awareness of the need for risk management also increases the safety of the business assets.

Keywords: qualitative characteristics of micro and small enterprises, the dual nature of the risk, risk management, insurance protection

Translated by Aurelia Bielawska